

УДК: 352/354 : 504

Васильєва Наталія

ORCID iD 0000-0002-3128-7767

e-mail: vasilyeva.nadu@gmail.com

Приліпко Сергій

ORCID iD 0000-0002-6116-328X

e-mail: agroadvice@ukr.net

Васильєва Олександра

ORCID iD 0000-0003-1812-4557

e-mail: sandra_nadu@ukr.net

Шевченко Наталія

ORCID iD 0000-0001-6722-9326

e-mail: shevchenkonata24@gmail.com

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЯК СКЛАДОВОЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

[https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1\(15\)-133-145](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1(15)-133-145)

Анотація. Розглянуто проблеми формування й реалізації державної екологічної політики упродовж періоду незалежності України та під час воєнних дій за останні 10 років, що мають негативні наслідки для довкілля. Мета дослідження полягає у виявленні негативних наслідків воєнного вторгнення Росії на довкілля України та наданні рекомендацій щодо застосування управлінських інструментів для реалізації державної екологічної політики у процесі повоєнного відновлення українських територій. Проаналізовано наукові дослідження вчених, які опікувалися питаннями публічного управління у сфері забезпечення екологічної безпеки на засадах сталого розвитку. Використано низку наукових методів, зокрема: системного підходу, аналізу і синтезу, проблемно-орієнтований метод та метод причинно-наслідкового аналізу. Визначено, що захист довкілля є ключовим питанням під час набуття Україною повноцінного членства в Європейському Союзі і потребує зміни підходів до публічного управління, зокрема закріплення екологічної складової як головного пріоритету під час ухвалення управлінських рішень у процесі повоєнного відновлення українських територій. У короткостроковій і довгостроковій перспективах екологічний вектор має спрямовуватись на досягнення цілей сталого

розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях з наголошенням на питанні вирішення екологічних проблем територій, постраждалих унаслідок ведення бойових дій. Доведено, що повоєнне екологічне відновлення потребує комплексної, добре скоординованої та повною мірою профінансованої роботи з боку органів законодавчої та виконавчої гілок влади. Надано рекомендації щодо посилення правових, інституційних і фінансових механізмів притягнення Росії до відповідальності за завдану шкоду довкіллю.

Ключові слова: публічне управління у сфері охорони довкілля, державна екологічна політика, природоохоронна діяльність, сталий розвиток територій, управлінські рішення, екологічні інструменти, багаторівневе управління, повоєнне відновлення українських територій.

Постановка проблеми. Ще до повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році в Україні були проблеми, пов'язані з підвищеною енергоємністю ВВП та нераціональним використання природних ресурсів. Централізована система управління природоохоронною діяльністю не виконувала своїх функцій повною мірою, що в сукупності негативно позначалось на забезпеченні сталого, зокрема екологічного розвитку як окремих територій, так і держави загалом. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (станом на листопад 2023 року), внаслідок повномасштабної війни завдано довкіллю збитків орієнтовно на загальну суму 59,7 млрд дол., зокрема на 29,6 млрд дол. атмосферному повітрю, на 27,7 млрд дол. земельним і на 3,0 млрд дол. водним ресурсам, на 200 млн дол. природно-заповідному фонду. Пошкодження 305 об'єктів важкої промисловості спричинили суттєве забруднення води, земель і повітря. Майже 30% території України (вдвічі більше за площу Об'єднаних Арабських Еміратів) заміновано, на повне розмінування якої потрібно близько 30 років. Від пожеж постраждали 2,4 млн га земельної площі (75% площі Бельгії). У 2022 році викиди парникових газів через війну становили 119,1 млн т [1]. Сьогодні для набуття повноцінного членства України в ЄС Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України мають узгодити законні та підзаконні акти з питань захисту довкілля згідно з вимогами правової системи ЄС (*acquis communautaire*), що дасть змогу створити ефективну нормативну-правову основу для вирішення нагальних екологічних проблем. Це

своєю чергою потребує зміни підходів до публічного управління, зокрема закріплення екологічної складової як головного пріоритету під час ухвалення управлінських рішень у процесі повоєнного відновлення українських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збалансованим є такий розвиток територій, за якого ухвалені управлінські рішення та відповідні дії з боку органів публічної влади, представників бізнесу та громадськості не завдають шкоди навколишньому середовищу, не знищують природно-ресурсний потенціал і відповідно сприяють повноцінному задоволенню потреб як нинішнього, так і майбутніх поколінь. Історично в Україні склалась ситуація, за якої низка східних областей перенавантажені підприємствами у сферах металургії, машинобудування, енергетики, хімії та інших галузей економіки, що негативно впливає на довкілля. З огляду на зазначене Н. Брюшкова й О. Удовиця вказують на важливість пошуку шляхів із вирішення проблем, які виникають через збільшення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище [2]. Зауважимо, що внаслідок руйнування об'єктів важкої промисловості в цих областях через повномасштабне вторгнення Росії обсяг екологічних збитків суттєво збільшився. Водночас О. Омельчук і С. Садогурська вказують, що рух важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд, постійні обстріли та ведення бойових дій суттєво пошкодили та забруднили земельні й водні ресурси нафто- та іншими продуктами, призвели до виникнення масштабних пожеж, порушили спокій диких тварин і птахів тощо [3]. У той же час Н. Лісова зазначає, що спричинені військовими діями проблеми на окремих територіях із 2014 року, зокрема в зоні АТО, актуальні й донині, триває погіршення умов життя населення, вони негативно позначається на екологічній безпеці, відбувається втрата природних ресурсів [4].

В. Глуха наголошує, що зазначене вище потребує зміни підходів до впровадження організаційних і правових механізмів формування та реалізації державної екологічної політики [5]. На думку Т. Дерун і О. Кочерги, систематизація нормативно-правових актів у сфері забезпечення сталого розвитку територіальних громад дасть змогу зробити їх дієвими

інструментами стратегічного планування, а не декларативними [6]. Отже, вже сьогодні потрібно ухвалювати екологічно спрямовані управлінські рішення щодо повоєнного відновлення для досягнення цілей сталого розвитку українських територій.

Мета статті полягає у виявленні негативних наслідків воєнного вторгнення Росії на довкілля України та визначенні управлінських інструментів щодо реалізації державної екологічної політики у процесі повоєнного відновлення українських територій.

Методи дослідження. У статті використано низку наукових методів, зокрема: системного підходу під час аналізу нормативно-правової бази з питань сталого розвитку та вирішення екологічних питань, а також аналізу і синтезу, проблемно-орієнтований метод та метод причинно-наслідкового аналізу для оцінки нинішньої ситуації в Україні та формування відповідних висновків і пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління сталим розвитком територій потребує розуміння алгоритму та інструментів для розроблення, ухвалення та впровадження управлінських рішень, зокрема у сфері забезпечення екологічної безпеки [7]. Екологічний (зелений) вектор відновлення має відобразитись у цілісному баченні досягнення цілей сталого розвитку як окремих територій, так і держави загалом. Під час відбудови територіальних громад мають використовуватись природоорієнтовані підходи, які дадуть змогу забезпечити базову потребу громадян у чистому та безпечному довкіллі, у створенні нових робочих місць і диверсифікації галузей економіки. Наявність великих масивів природоохоронних територій, об'єднаних у відповідну мережу, сприяє підвищенню стійкості довкілля та економіки до зміни клімату. Відновлення довкілля до природного стану має відбуватися не лише на регуляторному рівні, а й мати достатню фінансову підтримку [8, с. 59].

Ефективність публічного управління визначається ступенем взаєморозуміння та налагодження співпраці між органами державної та місцевої влади, залученням різних груп стейкхолдерів до вирішення нагальних проблем сталого

розвитку територій [9]. Повоєнне відновлення територій є стратегічним завданням Парламенту й Уряду на найближчий час і потребує комплексної, добре скоординованої та якісно профінансованої роботи. Згідно з Указом Президента України від 21.04.2022 року № 266/2022 утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, яка підготувала План післявоєнного відновлення та розвитку України. Зокрема, у блоці «Екологічна безпека» визначено такі пріоритетні напрями [10]:

- 1) реформування державного природоохоронного управління;
- 2) кліматична політика: запобігання й адаптація до змін клімату;
- 3) екологічна безпека та ефективне управління відходами;
- 4) збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмежених можливостей;
- 5) збереження природних екосистем і біологічного різноманіття, відновлення й розвиток природоохоронних територій та об'єктів.

Водночас стратегічними цілями державної екологічної політики на період до 2030 року визначено [11]:

1. Інтеграція екологічної політики у процес ухвалення рішень щодо соціально-економічного розвитку України.
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.
3. Формування в суспільстві екологічних цінностей, засад сталого споживання та виробництва.
4. Зниження екологічних ризиків і мінімізація їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток і здоров'я населення.
5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Отже, на всіх рівнях мають ухвалюватись якісно нові управлінські рішення щодо забезпечення екологічного відновлення українських територій. Це актуально у світлі набуття Україною статусу країни-кандидата, що потребує приведення нормативно-правової бази у відповідність до acquis

communautaire ЄС, зокрема: реформування правил, стандартів і регламентів, модернізація адміністративного потенціалу та планувального підходу до природоохоронної діяльності, залучення громадськості й бізнесу до процесів повоєнного відновлення [12]. Вважаємо, що таке відновлення можливе завдяки впровадженню амбітної та прагматичної моделей. Перша передбачає розвиток кліматично нейтральної чи зеленої економіки, введення сталого сільського господарства тощо, а друга спрямована на посилення екологізації процесів відновлення. Комплексна їх реалізація дасть змогу запобігти довгостроковим негативним наслідкам, насамперед тим, які спричинені воєнними діями країни-агресора [13, с. 4–5].

Повоєнне екологічне відновлення українських територій потребує використання низки інструментів. Зокрема, проведення екологічної оцінки управлінських рішень допомагає обрати оптимальний варіант, який має найменший вплив або взагалі негативно не позначається на навколишньому середовищі. Скасування субсидій на використання шкідливого для навколишнього природного середовища викопного палива, реформування системи екологічного оподаткування, запровадження різних ринкових інструментів стимулюють всіх учасників процесу жорстко дотримуватись екологічних вимог, налагодження державно-приватного партнерства сприятиме впровадженню екологічних інноваційно-інвестиційних проєктів і продуктів [14–15].

Наприклад, для поліпшення якості атмосферного повітря в плани повоєнного відновлення українських територій необхідно закласти вимоги щодо: дотримання на всіх рівнях норм і вимог ЄС до технологічного устаткування та гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин; обов'язкового розроблення та реалізації на підприємствах різних форм власності покровових планів модернізації застарілого чи пошкодженого обладнання й устаткування, забезпечивши з боку контролюючих органів сприятливі для цього умови. Також до таких вимог належать: налагодження ефективної співпраці між представниками публічного та приватного секторів з питань збору, обміну й використання даних у сфері захисту довкілля, проведення онлайн і громадського моніторингу,

впровадження системи автоматизованого контролю та слідства за джерелами викидів забруднюючих речовин у всіх регіонах і населених пунктів, що допоможе оперативно фіксувати воєнні злочини проти навколишнього природного середовища; зобов'язання розвивати в населених пунктах екологічний громадський транспорт, сприяти зменшенню використання транспортних засобів, які забруднюють атмосферне повітря [16].

Отже, у довгостроковій перспективі має відбутись фундаментальна трансформація вітчизняної економіки у зелену з нульовим рівнем шкідливих викидів. У короткостроковій – варто провести комплексні заходи з очищення навколишнього природного середовища, забезпечити постачання безпечної питної води з дотриманням відповідних санітарних умов тощо, а для цього має бути створена відповідна інфраструктура. Зокрема, для економічно вигідного відновлення екологічного стану територій на практиці слід використовувати такі новітні технологічні установки, як: біофільтри, біоскубери та біореактори з омиваним шаром, які працюють за принципом розчинення, емульгування й розкладання компонентів забруднень за рахунок біохімічних реакцій мікроорганізмів. На базі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України в найкоротші терміни доцільно розробити та запровадити методичку оцінки екосистемних послуг та їхніх втрат унаслідок планової чи незаконної діяльності. Також потрібно забезпечити на постійній основі фінансування проведення профільними інститутами Національної академії наук України та закладами вищої освіти необхідних досліджень, а також оперативно здійснювати перерахунок збитків, завданих різними особами та державами [8, с. 101–104]. На регіональному та місцевому рівнях мають застосовуватись відповідні програми та проводитись належні природоохоронні заходи.

Висновки та напрями подальших досліджень. Отже, повоєнне екологічне відновлення українських територій має відбуватись комплексно, з ухваленням управлінських рішень на всіх рівнях публічного управління, взаємопов'язаних між собою, з чіткими пріоритетами досягнення й комплексною оцінкою шкоди і потреб відповідно до європейського зеленого

курсу та цілей сталого розвитку. Такий підхід має забезпечити координацію дій учасників усіх процесів із ліквідуванням зайвого дублювання та посиленням відповідальності кожного, а також з урахуванням дотримання стандартів сталості, що передбачені в Таксономічному регламенті ЄС. Сьогодні нагальним питанням є посилення правових, інституційних і фінансових механізмів притягнення Росії до відповідальності за завдану українському довкіллю шкоду, і для цього потрібно на рівні Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної та місцевої влади [8]:

- привести нормативно-правові акти у відповідність до законодавства ЄС, розробити механізм відстеження досягнення цілей сталого розвитку, забезпечити захищений доступ до інформації та звітування відповідальних осіб про проведену роботу з питань захисту довкілля та розвитку різних галузей економіки, зокрема сільського господарства;

- посилити екологічну відповідальність юридичних осіб за господарську діяльність або бездіяльність через запровадження дієвих санкцій (штрафи, відшкодування шкоди, завданої довкіллю, та вигоди, отриманої незаконним шляхом) і спрямування отриманих коштів на відновлення компонентів і покращення стану довкілля;

- ухвалити, зокрема, такі євроінтеграційні законопроекти, як «Про державний екологічний контроль» (реєстр. № 3091) і «Про території Смарагдової мережі» (реєстр. № 4461), у положеннях яких запроваджуються державний екологічний контроль до органів державної та місцевої влади, суб'єктів господарювання, фізичних осіб, встановлюються підстави та порядок притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища [17], спрямовані на збереження природних оселищ і видів фауни та флори, що підлягають особливій охороні, оцінюється вплив на території Смарагдової мережі у процесі ухвалення рішень про запровадження господарської діяльності з урахуванням публічних і приватних інтересів тощо [18];

- розробити правовий механізм для отримання арештованих і заблокованих фінансових ресурсів Росії,

російських олігархів та українських колаборантів, утворити Фонд з відновлення довкілля для цільового використання коштів на компенсацію шкоди, завданої українському довкіллю у процесі повоєнного екологічного відновлення українських територій тощо.

Таким чином, у суспільстві має відбутись зелена трансформація. Водночас ризиком є лобювання і впровадження корупційних схем щодо використання дешевих, але неекологічних технологій. З огляду на зазначене повоєнне екологічне відновлення має відбуватись на засадах подальшого євроінтеграційного розвитку України зі створенням сприятливих умов і можливостей для територіальних громад, бізнесу (великого, середнього, малого) та громадськості для зменшення їх залежності від викопного палива, використання екологічних технологій та розвитку виробництв із чистим нульовим рівнем шкідливих викидів [19–20]. Трансформація публічного управління на пріоритетність екологічної складової можлива за умови постійного проведення публічних консультацій, що посилюватиме відповідальність всіх зацікавлених осіб (Парламенту, Уряду, Президента України, органів державної та місцевої влади, представників бізнесового та громадського секторів, мешканців територіальних громад, міжнародних організацій та проектів міжнародної технічної допомоги тощо). Вважаємо, що перехід на зелений вектор у стратегіях розвитку українських територій забезпечить більшу економічну ефективність та конкурентоспроможність як держави, так і регіонів, територіальних громад на європейському та світовому ринках, зокрема під час реалізації екологічних проектів міжнародного територіального співробітництва.

Напрями наукових досліджень надалі будуть зосереджені на формуванні механізмів публічного управління та інструментів їх реалізації, які спрямовані на забезпечення виконання програм раціонального природокористування та екологічної безпеки на різних рівнях управління (державному, регіональному, місцевому) на засадах сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Російсько-українська війна : вплив на довкілля. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України* : вебсайт. URL : <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr> (дата звернення : 12.02.2024).
2. Брюшкова Н. О., Удовича О. Ф. Реалізація державної екологічної політики на рівні територіальних громад. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2019. № 3(27). URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/27.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
3. Омельчук О., Садогурська С. Як воєнне вторгнення Росії впливає на довкілля України. *Дзеркало тижня* : інтернет-видання. URL : <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/priroda-stohne-vid-vijni.html> (дата звернення : 12.02.2024).
4. Лісова Н. Вплив військових дій в Україні на екологічний стан території. *Наукові записки*. 2017. № 2. С. 165–173. URL : <http://nzg.tmpu.edu.ua/article/view/157493> (дата звернення : 12.02.2024).
5. Глуха В. В. Теоретичні засади розвитку державної екологічної політики України. *Держава та регіони*. 2016. № 1(53). С. 11–15. URL : http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/4.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
6. Дерун Т., Кочерга О. Цілі сталого розвитку в системі стратегічного планування розвитку територіальних громад. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2021. № 4(36). URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/36.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
7. Prylipko S. M., Vasylieva N. V., Vasylieva O. I., Kapitanets S. V., Fatkhutdinova O. V. Approaches to the formation of Public Administration in the Context of Decentralization Reform in Ukraine. *Cuestiones Politicas*. 2020. № 38(66). С. 301–320. DOI : <https://doi.org/10.46398/cuestpol.38e.19>.
8. Вплив воєнних дій на довкілля в Україні та його відновлення до природного стану : матер. слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування. 2022. Київ. 184 с.
9. Васильєва Н., Васильєва О., Приліпко С. Публічне управління сталим розвитком територій. *ДЮГОС : збірн. наук. прац*. 2020. С. 12–14. DOI : <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v2.03>.
10. Стрілець Р. Визначено 5 пріоритетних напрямків у сфері екологічної безпеки для Плану відновлення України. *Урядовий портал України : єдиний веб портал органів виконавчої влади України*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ruslan-strilec-viznacheno-5-prioritetnih-napryamkiv-u-sferi-ekologichnoyi-bezpeki-dlya-planu-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення : 12.02.2024).
11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення : 12.02.2024).
12. Ukraine : Commission presents plans for the Union’s immediate response to address Ukraine’s financing gap and the longer-term reconstruction. 2022. *Офіційний вебпортал European Commission*. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_3121/IP_22_3121_EN.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
13. Зелене повоєнне відновлення України : візія та моделі : аналітична записка. ГО Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». 2022. Київ. 32 с.
14. OECD Regulatory Enforcement and Inspections Toolkit. *Офіційний вебпортал Organisation for Economic Cooperation and Development*. URL : <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/oecd-regulatory-enforcement-and-inspections-toolkit-9789264303959-en.htm> (дата звернення : 12.02.2024).
15. EU taxonomy for sustainable activities. *Офіційний вебпортал European Commission*. URL : https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en (дата звернення : 12.02.2024).
16. Якість атмосферного повітря в Україні до і під час повномасштабного вторгнення / А. Снок, В. Хрутьба, О. Рак та ін. Київ, 2023. 67 с. URL : https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2023/10/zvit_doslidzhennya_101723.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
17. Про державний екологічний контроль : законопроект від 19.02.2020 р. № 3091. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1271> (дата звернення : 12.02.2024).

18. Про території Смарагдової мережі : законопроект від 04.12.2020 р. № 4461. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4847> (дата звернення : 12.02.2024).
19. Economic reasons for a green reconstruction programme for Ukraine / D. Saha, P. Bilek, Eu. Chervichenko, M. von Mettenheim, R. Stubbe. 2022. *Lowcarbonukraine* : website URL : https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/PB_03_2022_en_Green-reconstruction.pdf (дата звернення : 12.02.2024).
20. Екологічні наслідки війни в Україні та перспективи зеленої реконструкції / Т. Бекер та ін. 2022. *Organisation for Economic Cooperation and Development*. URL : https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/631985f98e23fb55a59d05ab_UA%20Environment%20Recovery_UKR.pdf (дата звернення : 12.02.2024).

References

1. Rosiys'ko-ukrayins'ka viyna: vplyv na dovkillya. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*: vebsait [Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine: website]. Retrieved from <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr> [in Ukrainian].
2. Bryushkova, N. O., Udovitsa, O. F. (2019). Realizatsiia derzhavnoi ekolohichnoi polityky na rivni terytorialnykh hromad [Implementation of state environmental policy at the level of territorial communities]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 3(27). Retrieved from http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/27.pdf [in Ukrainian].
3. Omelchuk, O., Sadogurska, S. (2022). Yak voyenne vtrihennya Rosiyi vplyvaye na dovkillya Ukrainy [How Russia's military invasion affects Ukraine's environment]. *Dzerkalo tyzhnia*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/priroda-stohne-vid-vijni.html> [in Ukrainian].
4. Lisova, N. (2017). Vplyv viyskovykh diy v Ukraini na ekolohichny stan terytoriyi [Impact of military actions in Ukraine on the ecological state of the territory]. *Naukovi zapysky*, 2, 165–173. Retrieved from <http://nzg.tnpu.edu.ua/article/view/157493> [in Ukrainian].
5. Glukha, V. V. (2016). Teoretychni zasady rozvytku derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy [Theoretical foundations of the development of the state ecological policy of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony*, 1(53), 11–15. Retrieved from http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/4.pdf [in Ukrainian].
6. Derun, T., Kocherga, O. (2021). Tsili staloho rozvytku v systemi stratehichnoho planuvannya rozvytku terytorialnykh hromad [Goals of sustainable development in the system of strategic planning for the development of territorial communities]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 4(36). Retrieved from http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/36.pdf [in Ukrainian].
7. Prylipko, S. M., Vasylieva, N. V., Vasylieva, O. I., Kapitanets, S. V., Fatkhutdinova, O. V. (2020). Approaches to the formation of Public Administration in the Context of Decentralization Reform in Ukraine. *Cuestiones Políticas*, 38(66), 301–320. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.38e.19> [in English].
8. *Vplyv voyennykh diy na dovkillya v Ukraini ta yoho vidnovlennia do pryrodnoho stanu* [The impact of military actions on the environment in Ukraine and its restoration to a natural state]: mater. slukhan u Komiteti Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ekolohichnoi polityky ta pryrodokorystuvannya (Kyiv, lystopad 10, 2022). Kyiv [in Ukrainian].
9. Vasylieva, N., Vasylieva, O., Prylipko, S. (2020). Public management of sustainable development of territories [Publiche upravlinnia stalym rozvytkom terytoriy]. *ΛΟΓΟΣ: zbirn. nauk. prats*. 12–14. DOI: <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v2.03> [in Ukrainian].
10. Strilets, R. Vyznachen 5 priorityetnykh napryamkiv u sferi ekolohichnoi bezpeky dlya Planu vidnovlennya Ukrainy [5 priority directions in the field of environmental security for the Recovery Plan of Ukraine have been identified]. *Uriadovyi portal: yedyniy veb portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ruslan-strilec-vyznachen-5-priorityetnih-napryamkiv-u-sferi-ekologichnoi-bezpeki-dlya-planu-vidnovlennya-ukrayini> [in Ukrainian].
11. On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030: Law of Ukraine from February 28 2019, № 2697-VIII. *Official website of the Parliament of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
12. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction (2022). *Official website of the European*

- Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_3121/IP_22_3121_EN.pdf [in English].
13. Zelene povoyenne vidnovlennya Ukrayiny: viziya ta modeli: analychna zapyska [Green post-war recovery of Ukraine: vision and models: analytical note] (2022) / NGO Resource-Analytical Center «Society and Environment». Kyiv [in Ukrainian].
  14. OECD Regulatory Enforcement and Inspections Toolkit. *Official website of the Organisation for Economic Cooperation and Development*. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/oecd-regulatory-enforcement-and-inspections-toolkit-9789264303959-en.htm> [in English].
  15. EU taxonomy for sustainable activities. *Official website of the European Commission*. Retrieved from https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en [in English].
  16. Skok, A., Khrutba, V., Rak, O. and others (2023). *Yakist atmosferneho povitrya v Ukrayini do i pid chas povnomasshtabnoho vtorhennya* [Ambient air quality in Ukraine before and during a full-scale invasion]. Kyiv. Retrieved from https://www.savedniopro.org/wp-content/uploads/2023/10/zvit_doslidzhennya_101723.pdf [in Ukrainian].
  17. On state environmental control: draft law dated December 19 2020, № 3091. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1271> [in Ukrainian].
  18. On the territories of the Emerald Network draft law from December 04 2020, № 4461. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4847> [in Ukrainian].
  19. Saha, D., Bilek, P., Cherviachenko, Eu., Mettenheim, M., Stubbe, (2022). Economic reasons for a green reconstruction programme for Ukraine. *Lowcarbonukraine: website*. Retrieved from https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/PB_03_2022_en_Green-reconstruction.pdf [in English].
  20. Becker, T. (2022). *Ekolohichni naslidky viyny v Ukrayini ta perspektyvy zelenoyi rekonstruktsiyi* [Ecological consequences of the war in Ukraine and prospects for green reconstruction]. *Organisation for Economic Cooperation and Development*. Retrieved from https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/631985f98e23fb55a59d05ab_UA%20Environment%20Recovery_UKR.pdf [in Ukrainian].

PRIORITY DIRECTIONS OF POST-WAR ECOLOGICAL RECOVERY AS A COMPONENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN TERRITORIES

Vasylieva Nataliia, Prylipko Sergii, Vasylieva Oleksandra, Shevchenko Nataliia

Abstract. The problems of formation and implementation of state environmental policy during the period of Ukraine's independence and during the fighting over the last 10 years, which have a negative impact on the environment, are considered in this article. The purpose of research is to identify the negative consequences of Russia's military invasion on the environment of Ukraine and to provide the recommendations on applying the management tools for the implementation of state environmental policy in the process of post-war restoration of Ukrainian territories. The research of scientists who were engaged in public administration in the field of environmental safety on the basis of sustainable development were analysed. A number of scientific methods, in particular systematic approach, analysis and synthesis, problem-oriented method and method of causal analysis are used. It is determined that environmental protection is a key issue in Ukraine's acquisition of full membership in the

European Union and requires a change of approaches to public administration, in particular consolidation of the environmental component as a major priority in making managerial decisions in the process of post-war restoration of Ukrainian territories. In the short and long term the ecological vector should be aimed at achieving sustainable development goals at the state, regional and local levels with the focus on solving environmental problems of the territories, affected by the fight actions. It is proved that post-war ecological recovery requires a comprehensive, well-coordinated and fully financed work by the legislative and executive power. The recommendations on strengthening the legal, institutional and financial mechanisms of bringing russia to justice for damage to the environment were provided by authors.

Keywords: public administration in the field of environmental protection, state environmental policy, environmental activity, sustainable development of territories, managerial decisions, environmental instruments, multi-level management, post-war restoration of Ukrainian territories.